

Неля Миколаївна Савчин

Кафедра процесуального права

Юридичний факультет

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Чернівці, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3200-7373>

ЗАВДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ЇХ ОБУМОВЛЕНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНИМ ПРАВОМ

Анотація. Автором досліджується вплив матеріального права на завдання цивільного судочинства. Наявність такого впливу виводиться з комплексної природи інституту захисту прав, свобод та інтересів у цивільному судочинстві, який утворився на стику матеріального та цивільного процесуального права. Зокрема, захист прав, свобод та інтересів у цивільному судочинстві здійснюється під час вчинення правосуддя, яке регламентується нормами цивільного процесуального права. Тут буде проявлятися процесуальний аспект мети цивільного судочинства. Проте об'єкти захисту (права, свободи й інтереси), підстави захисту (порушення, невизнання чи оспорення), способи захисту (визнання права, визнання правочину недійсним тощо), якості захисту (належний, складовим елементом якого є ефективний) регламентуються нормами матеріального права. У цьому разі проявляється матеріально-правовий аспект мети цивільного судочинства. Матеріальне право також перераховує форми захисту, де судова форма отримала статус принципу (ст. 3 ЦК, ч. 10 ст. 7 СК). Завдання цивільного судочинства виступають засобами досягнення його мети («ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів»). Відштовхуючись від того, що згідно ст. 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ», автор визначає напрямки впливу матеріального права на нього. Стверджується про прямий та опосередкований вплив норм матеріального права на завдання цивільного судочинства. Цивільна справа, розгляд і вирішення якої лежить на суді, має матеріально-правове джерело у вигляді спору про право чи іншого юридичного питання. Опосередкований вплив матеріального права тут виражається в тому, що суд, вирішуючи цивільну справу по суті, повинен при цьому застосовувати норми матеріального права. Прямий вплив матеріального права проявляється у визначенні якісних характеристик (критеріїв) завдань цивільного судочинства: справедливий, неупереджений і своєчасний. Так, виходячи із матеріально-правової вимоги цивільна справа про госпіталізацію особи до закладу з надання психіатричної допомоги має бути розглянута та вирішена протягом 24 годин.

Ключові слова: захист суб'єктивних прав, свобод та інтересів; матеріальне право; цивільне судочинство; розгляд і вирішення цивільної справи; критерії завдань цивільного судочинства.

Nelia M. Savchyn

Department of Procedural Law

Faculty of Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Chernivtsi, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-3200-7373>

THE FUNCTIONS OF CIVIL JUDICIAL PROCEDURE AND THEIR DETERMINATION BY SUBSTANTIVE LAW

Abstract. *The author examines the influence of substantive law on the objectives of civil proceedings. The existence of such an influence stems from the complex nature of the institution for the protection of rights, freedoms, and interests in civil proceedings, which has developed at the intersection of substantive law and civil procedural law. In particular, the protection of rights, freedoms, and interests in civil proceedings is carried out during the administration of justice, which is governed by the rules of civil procedural law. It is here that the procedural aspect of the purpose of civil proceedings manifests itself. However, the objects of protection (rights, freedoms, and interests), the grounds for protection (violation, non-recognition, or challenge), the means of protection (recognition of a right, declaration of a legal act as invalid, etc.), and the quality of protection (proper, an integral part of which is effectiveness) are governed by the norms of substantive law. In this case, the substantive-law aspect of the purpose of civil proceedings comes to the fore. Substantive law also lists forms of protection, where the judicial form has acquired the status of a principle (Art. 3 of the Civil Code, Part 10 of Art. 7 of the Family Code). The tasks of civil proceedings serve as the means to achieve its purpose («effective protection of violated, unrecognized, or disputed rights, freedoms, or interests»). Based on the fact that, according to Article 2 of the Code of Civil Procedure of Ukraine, the objective of civil proceedings is «the fair, impartial, and timely consideration and resolution of civil cases,» the author identifies the ways in which substantive law influences civil proceedings. It is argued that substantive law has both a direct and an indirect impact on the objectives of civil proceedings. A civil case, the consideration and resolution of which falls to the court, has its origin in substantive law in the form of a dispute over a right or another legal issue. The indirect influence of substantive law is manifested here in the fact that the court, when deciding a civil case on its merits, must apply the provisions of substantive law. The direct influence of substantive law is manifested in the definition of the qualitative characteristics (criteria) of the objectives of civil proceedings: fair, impartial, and timely. Thus, based on a substantive legal requirement, a civil case concerning the hospitalization of a person in a psychiatric care facility must be heard and decided within 24 hours.*

Keywords: *protection of subjective rights, freedoms and interests; substantive law; civil proceedings; consideration and resolution of civil cases; criteria for the objectives of civil proceedings.*

ВСТУП

Захист прав, свобод та інтересів у цивільному судочинстві виступає комплексним правовим інститутом, що утворюється на стику матеріального та цивільного про-

цесуального права. Зокрема, захист прав, свобод та інтересів у цивільному судочинстві здійснюється під час вчинення правосуддя, яке регламентується нормами цивільного процесуального права. Тут буде проявлятися процесуальний аспект мети цивільного судочинства. Проте об'єкти захисту (права, свободи й інтереси), підстави захисту (порушення, невизнання чи оспорення), способи захисту (визнання права, визнання правочину недійсним тощо), якість захисту (належний, складовим елементом якого є ефективний) регламентуються нормами матеріального права. У цьому випадку проявляється матеріально-правовий аспект мети цивільного судочинства. Матеріальне право також перераховує форми захисту, де судова форма отримала статус принципу (ст. 3 ЦК, ч. 10 ст. 7 СК).

Обидва аспекти захисту нерозривно взаємопов'язані. Так, суд у процесуальному порядку здійснює захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів за допомогою належного способу, матеріально-правові критерії ефективності якого мають привести до їх відновлення, отримання відшкодування, усунення реальної загрози порушення тощо.

Мета цивільного судочинства, будучи кінцевим результатом, вимагає засобів її досягнення. Ними виступають завдання цивільного судочинства, реалізація яких забезпечує досягнення цієї мети [1, с. 24]. Будучи взаємопов'язаними, тим не менше «мета» та «завдання» цивільного судочинства не тотожні поняття. Їх часто змішують [2, с. 7; 3, с. 56], що є неправильним.

Якщо мета цивільного судочинства перебуває під інтенсивним впливом матеріального права, актуальним буде також визначення наявності чи відсутності такого впливу щодо завдань цивільного судочинства. Мета і завдання цивільного судочинства є тими ціннісними координатами, які позначаються на поведінці суду та учасників цивільного процесу. Для їх належної реалізації потрібно розібратися з їхньою природою.

Проблематика завдань цивільного судочинства посідає важливе місце в сучасній науці цивільного процесуального права, оскільки саме через їх визначення розкривається соціальне й юридичне призначення судової діяльності у сфері приватноправових відносин. У правовій державі судове провадження має бути не просто процедурою формального розгляду спорів, а дієвим засобом охорони та відновлення порушених прав. Саме тому завдання цивільного судочинства не можна зводити лише до ухвалення рішення у справі: вони охоплюють увесь комплекс процесуальних дій, спрямованих на справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення цивільного спору.

Разом із тим зміст цих завдань неможливо повністю зрозуміти без звернення до матеріального права. Будь-який цивільний процес виникає не у вакуумі, а як реакція на порушення, оспорювання або невизнання конкретного матеріального права чи законного інтересу. Саме матеріальне право визначає, які правовідносини можуть стати предметом судового розгляду, який спосіб захисту є допустимим,

які факти потрібно встановити суду та які наслідки настають у результаті ухвалення рішення.

Таким чином, завдання цивільного судочинства слід аналізувати в нерозривному зв'язку з матеріальним правом. Такий підхід дає змогу глибше зрозуміти функціональне призначення процесуальної форми та її роль у реалізації права на судовий захист.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Завдання цивільного судочинства були предметом наукового дослідження багатьох учених (Ю. В. Білоусов, В. І. Бобрик, О. Г. Братель, О. С. Захарова, Я. П. Зейкан, С. Я. Фурса та ін.), ураховуючи важливість цього питання для досягнення мети цивільного процесу. Водночас обумовленість завдань цивільного судочинства нормами матеріального права в достатній мірі не вивчалось. Річ у тім, що через мету, завдання та принципи цивільного судочинства матеріальне право здійснює системний вплив на весь процес провадження в цивільній справі. З ними матеріальне право взаємодіє безпосередньо в межах правореалізаційного механізму.

Мета статті пов'язана з визначенням впливу норм матеріального права на сутність і реалізацію завдань цивільного судочинства.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У статті використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. *Діалектичний* метод дав змогу розглянути завдання цивільного судочинства у взаємозв'язку з матеріальним і процесуальним правом та виявити їхній взаємний вплив. *Формально-юридичний* метод було застосовано для аналізу змісту ст. 2 ЦПК України, положень ЦК України та СК України щодо форм, способів і критеріїв захисту прав, свобод та інтересів.

Також використано *системно-структурний* метод, який дав можливість охарактеризувати інститут захисту прав, свобод та інтересів як комплексне правове явище, що перебуває на стику матеріального і цивільного процесуального права. *Порівняльно-правовий* підхід сприяв виявленню співвідношення матеріально-правових і процесуально-правових положень у визначенні мети та завдань цивільного судочинства. Метод *тлумачення* правових норм дозволив установити зміст понять «справедливий», «неупереджений» і «своєчасний» розгляд цивільних справ у їхній обумовленості нормами матеріального права.

Крім того, застосовано *логіко-юридичний* метод для обґрунтування висновку про прямий та опосередкований вплив матеріального права на завдання цивільного судочинства, а також для формулювання тези про те, що якісні характеристики судового розгляду визначаються не лише процесуальними, а й матеріально-правовими приписами. Емпіричну основу дослідження становили норми чинного законодавства України та їх системний аналіз у контексті окремих категорій

цивільних справ, зокрема справ про госпіталізацію особи до закладу з надання психіатричної допомоги.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

У частині 1 ст. 2 ЦПК України завдання цивільного судочинства вказані як «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ».

Завдання цивільного судочинства, які визначає ЦПК України запозичені з Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [4, с. 65], яка в ст. 6 також говорить про «справедливий і публічний розгляд... справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...». Подібне також міститься в ст. 10 Загальної декларації прав людини [5] та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [6]. Тому не дивно, що подібні завдання цивільного судочинства повторяються в законодавстві інших країн світу (ст. 2 ЦПК Естонії [7]).

На перший погляд, завдання цивільного судочинства мають виключно процесуальну природу, оскільки «цивільна справа» є суто процесуальною категорією і вимоги про її справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд мають відношення до організації її розгляду, вказуючи якісну сторону такої діяльності. Тим не менше, матеріальне право здійснює інтенсивний вплив на завдання цивільного судочинства, через те що цивільна справа має матеріально-правове джерело. Зокрема, для справ позовного провадження ним виступає спір про право, для справ окремого провадження – інше юридичне питання, вирішення якого пов'язано з матеріальними суб'єктивними правами, свободами чи інтересом і т.д.

Досліджуючи реалізацію завдань цивільного судочинства з точки зору діяльнісного підходу, О. Г. Братель виділяє такі дві його складові: «розгляд цивільної справи» та «вирішення цивільної справи». Перше він відносить до процесуальної сфери, бо розгляд цивільної справи є процесуальною діяльністю, яка регламентується нормами ЦПК. Друге автор відносить до матеріально-правової сфери, яка пов'язана із застосуванням норм матеріального права. Причому, як він відзначає, важко віддати чому-небудь перевагу: вирішення справи, маючи похідний характер від її розгляду, тим не менше націлене на досягнення позитивного юридичного результату, як то «усунення правового конфлікту шляхом розв'язання існуючого правового спору; підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів; підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав» [8, с. 37].

Подібною думки притримується Ю. В. Білоусов: вимоги щодо організації та здійснення судочинства, які мають відношення до процесуальної сторони в жодному разі «...не повинно применшувати його матеріально-правову складову, а саме вирішення справи...» [9, с. 53]. Частково з цим можна погодитися, але якщо «вирішення цивільної справи» націлене дати відповідь на матеріально-правові питання, то їх постановка, формулювання, коригування відбувається під час «роз-

гляду цивільної справи». Через це, будучи процесуальною діяльністю, розгляд цивільної справи не може не піддаватися впливу матеріального права.

Дуже добре висловлену вище думку можна проілюструвати на якісних характеристиках (критеріях) завдань цивільного судочинства: справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. Інколи їх називають способами або засобами досягнення мети цивільного судочинства [10, с. 12]. Зокрема, законодавець може визначати строки розгляду цивільної справи, виходячи із матеріально-правової вимоги: «про госпіталізацію особи до закладу з надання психіатричної допомоги – протягом 24 годин; про психіатричний огляд – протягом трьох днів; про надання амбулаторної психіатричної допомоги, її продовження та продовження госпіталізації – протягом десяти днів» (ч. 1 ст. 341 ЦПК). Через це науковці зазначають, що «справедливий розгляд та вирішення цивільних справ ... пов'язано не тільки з кінцевим судовим рішенням у справі, але і з самим процесом розгляду справи. Якщо процес розгляду цивільної справи не буде справедливим, висновки суду по справі...також не будуть справедливими» [11, с. 19]. Отже, матеріальне право впливає як на розгляд, так і на вирішення цивільних справ, які виступають способом досягнення мети цивільного судочинства.

Завдання цивільного судочинства не менш важливі ніж його мета: «суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі» (ч. 2 ст. 2 ЦПК). Для недопущення втілення на практиці відомого вислову «мета виправдовує засоби», у ЦПК України окреслені умови реалізації завдань цивільного судочинства: «справедливий, неупереджений і своєчасний» (ч. 1 ст. 2). Подібне застереження щодо мети цивільного судочинства спостерігається в багатьох країнах. Так, згідно Federal Rules of Civil Procedure USA (1937) вони повинні тлумачитися та застосовуватися таким чином, щоб забезпечити «справедливе, швидке та недороге вирішення справи» (Rule 1) [12]. У Civil Procedure Rules UK (1998) зазначено, що «суд повинен прагнути досягти головної мети, коли він (а) здійснює будь-які повноваження, надані йому Правилами; або (b) тлумачить будь-яке правило» (правило 1.2) [13], де під головною метою розуміють справедливий і недорогий розгляд справи.

Інколи в системі координат «мета-завдання» ціннісне значення мети може бути вищим ніж завдань. Наприклад, у цивільній справі про стягнення заборгованості суд затвердить мирову угоду, за умовами якої відповідач передає позивачу річ, вартість якої більша за суму боргу, що буде несправедливо для відповідача, але належним чином захищатиме права й інтереси позивача. Або процедура виклику відповідача в справу, місце проживання, знаходження чи роботи якого невідоме через публікацію повістки на офіційному вебсайті судової влади України (ч. 11 ст. 128 ЦПК) несправедлива через низьку ймовірність ознайомлення з нею, але інакше захистити права, свободи й інтереси позивача в процесі буде неможливо.

З іншого боку, подібні винятки тільки переконують у тому, що шлях до мети цивільного судочинства повинен базуватися на демократичних засобах. Мета цивільного судочинства надає сенсу всім процесуальним діям, що направлені на її реалізацію, в той час як завдання цивільного судочинства визначають їхній характер.

Матеріальне право становить нормативну основу виникнення та розвитку цивільного спору. Саме воно регулює майнові й особисті немайнові відносини, визначає зміст суб'єктивних прав, правомочностей та юридичних обов'язків. Коли таке право порушується або оспорується, виникає потреба в процесуальній формі його захисту.

Цивільне процесуальне право не створює саме право на житло, власність, відшкодування шкоди чи спадкування. Воно лише надає механізм, за допомогою якого відповідне матеріальне право може бути захищене в суді. У цьому полягає одна з ключових методологічних засад взаємодії матеріального й процесуального права: зміст правовідносин визначається матеріальними нормами, а форма їх захисту – процесуальними.

Залежність процесу від матеріального права проявляється, зокрема у тому, що саме характер спірних правовідносин визначає: юрисдикцію справи, підсудність, склад сторін, вид позовного провадження, обсяг доказування, спосіб захисту, зміст резолютивної частини рішення.

Наприклад, спір щодо права власності на нерухомість, спір про поділ спільного майна подружжя та спір про відшкодування моральної шкоди мають різну матеріально-правову природу, а тому й процесуально розглядаються з урахуванням різних юридичних обставин. У кожному випадку саме матеріальне право визначає, що саме має бути доведено та яким чином суд має захистити порушений інтерес.

Однією з найважливіших ознак цивільного судочинства є те, що його завдання змінюються залежно від характеру матеріальних правовідносин. Це пояснюється тим, що кожна категорія справ має власну юридичну природу, яка зумовлює особливості процесуального регулювання.

Так, у спорах, що виникають із договірних відносин, основним завданням суду є з'ясування змісту зобов'язання, факту його порушення, наявності збитків і причинного зв'язку між поведінкою сторін і негативними наслідками. У спорах щодо права власності суд насамперед повинен установити правовий титул, джерело набуття майна, наявність або відсутність підстав для обмеження права. У сімейних спорах значення набувають не лише юридичні факти, а й обставини, що характеризують особисті, моральні та соціальні аспекти правовідносин.

У цьому контексті завдання цивільного судочинства полягають не просто в «розгляді справи», а в тому, щоб через процесуальну форму правильно реалізувати відповідний матеріально-правовий механізм захисту. Якщо матеріальне право передбачає певний спосіб захисту, суд повинен забезпечити саме його реалізацію, а не підміняти іншим, невластивним способом.

Наприклад, коли особа просить визнати право власності, суд має оцінити не тільки сам факт спору, а й відповідні юридичні підстави виникнення права. Якщо ж заявлено вимогу про стягнення боргу, тоді центральним є існування зобов'язання, строк його виконання та факт невиконання. Таким чином, завдання суду об'єктивно формуються змістом того права, яке потребує захисту.

Особливо яскраво зв'язок між матеріальним правом і завданнями цивільного судочинства проявляється у сфері доказування. Предмет доказування в кожній справі не є абстрактним; він прямо впливає з норм матеріального права, які визначають юридично значущі факти.

Суд не може встановлювати всі можливі обставини без розбору – він досліджує лише ті, що мають значення для правильного вирішення спору. Саме матеріальне право задає межі такого дослідження. Наприклад, у справах про відшкодування шкоди потрібно довести факт шкоди, протиправність поведінки, причинний зв'язок і вину; у справах про спадкування – факт смерті спадкодавця, наявність родинних зв'язків або заповіту, склад спадкового майна, строки прийняття спадщини; у справах про захист честі, гідності та ділової репутації – факт поширення інформації, її недостовірність, принизливий характер і негативні наслідки.

Отже, завдання цивільного судочинства полягає не лише в пасивному сприйнятті доказів, а в активному встановленні тих фактів, без яких неможливо застосувати матеріальну норму. Це означає, що судова діяльність у сфері доказування має чітку матеріально-правову спрямованість.

Крім того, матеріальне право впливає на розподіл тягара доказування. У різних категоріях справ закон може покласти обов'язок доведення на різних учасників процесу. Саме тому належне розуміння матеріально-правової природи спору є необхідною умовою для правильного здійснення правосуддя.

Завдання цивільного судочинства тісно пов'язані з конституційним правом особи на судовий захист. Це право є базовою гарантією реалізації всіх інших суб'єктивних прав, оскільки без можливості звернення до суду будь-яке право ризикує стати формальним.

Матеріальне право надає особі певне благо або можливість поведінки, але лише процесуальна форма забезпечує можливість примусового захисту цього блага в разі порушення. Звідси випливає, що завдання цивільного судочинства є похідними від потреби забезпечити реальність матеріальних прав. Вони спрямовані на те, щоб право не залишилося лише декларацією в законі, а отримало реальний механізм захисту.

У сучасній доктрині підкреслюється, що ефективність правосуддя визначається не лише швидкістю розгляду справи, а насамперед відповідністю судового рішення змісту спірного права та способу його захисту. Якщо суд правильно застосував процесуальну форму, але не врахував суті матеріальних правовідносин, така діяльність не може вважатися повністю ефективною.

Тому завдання цивільного судочинства охоплюють і гарантійний аспект: вони покликані забезпечити не просто доступ до суду, а доступ до справедливого результату, який узгоджується з матеріальним правом.

Процесуальна форма в цивільному судочинстві є не самодостатньою, а похідною від матеріального права. Її призначення полягає в тому, щоб забезпечити впорядкований, передбачуваний і справедливий спосіб вирішення спору. Саме через процесуальну форму матеріальне право отримує практичне втілення.

Процесуальна форма виконує кілька функцій: гарантійну, оскільки забезпечує рівність сторін і дотримання прав учасників; організаційну, бо впорядковує рух справи; доказову, адже встановлює правила подання й дослідження доказів; охоронну, тому що спрямована на запобігання свавільному вирішенню спору.

Проте ця форма не є нейтральною щодо змісту матеріального права. Вона пристосовується до нього. Наприклад, спрощене провадження, окреме провадження, позовне провадження – це різні процесуальні форми, які використовуються залежно від характеру спору або юридичного факту, що підлягає встановленню.

Відтак завдання цивільного судочинства реалізуються не в абстрактному процесі, а в конкретній формі, яка відображає особливості матеріально-правової ситуації. Саме тому правильний вибір процесуальної моделі має вирішальне значення для досягнення мети правосуддя.

ВИСНОВКИ

Завдання цивільного судочинства («справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ») виступають засобами досягнення його мети («ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів»). На відміну від мети, завдання цивільного судочинства вітчизняним законодавцем нормативно визначені правильно. Річ у тім, що для багатьох країн світу цивільне судочинство переслідує досягнення не однієї мети, оскільки в межах цієї юрисдикції вирішуються ще й безспірні справи, які охоплюються не захистом, а охороною неоспорюваних прав, свобод та інтересів. Так, захист прав, свобод та інтересів має залишитись основною (фундаментальною) метою цивільного судочинства, але вона позбавлена універсальності. Незалежно від того як нормативно буде в майбутньому визначено мету цивільного судочинства України, наразі його завдання мають універсальний характер, бо охоплюють будь-які категорії цивільних справ.

Матеріальне право впливає на завдання цивільного судочинства опосередковано та прямо. Цивільна справа, розгляд і вирішення якої лежить на суді, має матеріально-правове джерело у вигляді спору про право чи іншого юридичного питання. Опосередкований вплив матеріального права виражається в тому, що суд, вирішуючи цивільну справу по суті, повинен при цьому застосовувати норми матеріального права. Прямий вплив матеріального права проявляється у визначенні якісних характеристик (критеріїв) завдань цивільного судочинства: спра-

ведливий, неупереджений і своєчасний. Так, виходячи із матеріально-правової вимоги цивільна справа про госпіталізацію особи до закладу з надання психіатричної допомоги має бути розглянута та вирішена протягом 24 годин.

Отже, завдання цивільного судочинства полягають у забезпеченні ефективного, справедливого та своєчасного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів. Їх зміст не є абстрактним і безпосередньо залежить від матеріального права, яке визначає природу спору, коло учасників, предмет доказування, способи захисту та наслідки судового рішення.

Матеріальне право виступає змістовною основою цивільного процесу, а процесуальне право – формою його реалізації. У цьому взаємозв'язку полягає практична цінність цивільного судочинства як механізму охорони права. Чим точніше суд ураховує матеріально-правову природу спору, тим ефективніше він виконує своє завдання.

Таким чином, обумовленість завдань цивільного судочинства матеріальним правом є не просто теоретичною тезою, а важливою методологічною засадою, без якої неможливе належне розуміння сутності судового захисту.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Савчин Н. М. Дотримання процесуальних строків розгляду цивільних справ (із врахуванням практики Європейського суду з прав людини). *Журнал східноєвропейського права*. 2022. № 105. С. 23–32. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/savchyn_105.pdf (дата звернення: 07.06.2026)
- [2] Зейкан Я. П. Коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ : Юрид. практика, 2006. 560 с.
- [3] Цивільний процес України: академічний курс : підручн. / за ред. С. Я. Фурси. Київ : Вид. Фурса С. Я.; КНТ, 2009. 848 с.
- [4] Савчин Н. Завдання цивільного судочинства крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 65–69.
- [5] Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 07.06.2026)
- [6] Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.06.2026)
- [7] Eesti Vabariiki tsiviilkohtumenetluse seadustik, Vastu võetud 20.04.2005. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103042025002> (дата звернення: 05.06.2026)
- [8] Братель О. Г. Теоретико-правовий аналіз мети і завдань цивільного судочинства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. №6. С. 33–42.
- [9] Білоусов Ю. В. Стратегія модернізації процесуального законодавства України. *Університетські наукові записки*. 2016. № 58. С. 48–57.
- [10] Захарова О. С. Завдання цивільного судочинства: деякі теоретичні проблеми. *Адвокат*. 2009. № 11(110). С. 10–13.

- [11] Немеш П. Ф., Феннич В. П. Курс цивільного процесу: Загальна частина : підручн. Ужгород : Вид-во РІК-У, 2020. 808 с.
- [12] The Federal Rules of Civil Procedure, 1937. URL: https://www.uscourts.gov/sites/default/files/2025-02/federal-rules-of-civil-procedure-dec-1-2024_0.pdf (дата звернення: 11.06.2026)
- [13] The Civil Procedure Rules. 1998. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules> (дата звернення: 11.06.2026)

REFERENCES

- [1] Savchyn, N. M. (2022). Compliance with procedural time limits for consideration of civil cases (taking into account the practice of the European Court of Human Rights). *Journal of Eastern European Law*, 105, 23–32. Retrieved from https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/savchyn_105.pdf
- [2] Zeikan, Ya.P. (2006). *Commentary on the Civil Procedure Code of Ukraine*. Yurydychna Praktyka.
- [3] Fursa, S. Ya. (Ed.). (2009). *Civil process of Ukraine: Academic course*. Vydavets Fursa S. Ya.; KNT.
- [4] Savchyn, N. (2018). Tasks of civil justice through the prism of the practice of the European Court of Human Rights. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 12, 65–69.
- [5] Universal Declaration of Human Rights. (1948). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
- [6] International Covenant on Civil and Political Rights. (1966). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
- [7] Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia. (2005). Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/akt/103042025002>
- [8] Bratel, O. H. (2016). Theoretical and legal analysis of the purpose and tasks of civil justice. *Visegrad Journal on Human Rights*, 6, 33–42.
- [9] Bilousov, Yu.V. (2016). Strategy for modernization of procedural legislation of Ukraine. *Universytetski Naukovi Zapysky*, 58, 48–57.
- [10] Zakharova, O. S. (2009). Tasks of civil justice: Some theoretical problems. *Advokat*, 11, 10–13.
- [11] Nemesh, P. F., & Fennyh, V. P. (2020). *Course of civil procedure: General part*. RIK-U.
- [12] The Federal Rules of Civil Procedure. (1937). Retrieved from https://www.uscourts.gov/sites/default/files/2025-02/federal-rules-of-civil-procedure-dec-1-2024_0.pdf
- [13] The Civil Procedure Rules. (1998). Retrieved from <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>

Неля Миколаївна Савчин

Кандидат юридичних наук, доцент

Доцент кафедри процесуального права

Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

58012, вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

email: n.savchyn@chnu.edu.ua

Nelia M. Savchyn

Candidate of Science of Law, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Procedural Law

Faculty of Law Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

58012, 2 Kotsiubynskyi St., Chernivtsi, Ukraine

email: n.savchyn@chnu.edu.ua

Рекомендоване цитування: Савчин Н. М. Завдання цивільного судочинства та їх обумовленість матеріальним правом. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. № 3. С. 249–260. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.3.249>.

Suggested Citation: Savchyn, N. M. (2026). The Functions of Civil Judicial Procedure and Their Determination by Substantive Law. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(3), 249–260. <https://doi.org/10.31359/1993-0909.2026.33.3.249>.

Дата першого надходження статті до видання: 17.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026

Дата публікації (оприлюднення): 30.09.2026

Ця робота ліцензується відповідно до

Creative Commons Attribution 4.0 International License